

Fåglar i vattenspegel

Utvärdering av integrationsprojekten i Botkyrka kommun

Hassan Hosseini-Kaladjahi

Publicerad som pdf-dokument på www.mkc.botkyrka.se 20 december 2000
Boken är slut och kommer inte att tryckas om. Bilderna från boken finns inte med i pdf-dokumentet,
inte heller bilagorna. Vissa korrekturfel som fanns i boken är rättade.

Mångkulturellt centrum
147 85 Tumba

Tel 08-530 625 68
Fax 08-530 625 50
E-post info@mkc.botkyrka.se

Fåglar i vattenspegel
Utvärdering av integrationsprojekten i Botkyrka kommun
© Mångkulturellt centrum och författaren 1998
Mångkulturellt centrum 1998:12 ISSN 1401-2316
Omslag Helena Halvarsson. Tryck Repro Print AB Stockholm 1998.
ISBN 91-88560-33-3

*Trettio fåglar letade efter "trettiofåglar" som sades vara bosatta på Gafberget.
De flög över berget, men förgäves. De hittade inte "trettiofåglar".
På vägen tillbaka såg de sin spegelbild i en vattensamling.
Och – där var trettiofåglar.*

Attar: Mantiq-ut-tayir

Innehåll

Förord	7
Författarens förord	9
<i>Kapitel 1. Bakgrund</i>	11
Regeringens riktlinjer	11
Botkyrka kommuns handlingsplan	12
Regeringens urval	14
Kommunens urval	15
<i>Kapitel 2. Projektbeskrivningar</i>	16
<i>Kapitel 3. Utvärderingsmetod</i>	35
Material	35
Utvärderingens inriktning	36
Utvärderingens perspektiv	38
Utvärderingens disposition	38
Några allmänna anmärkningar	39
<i>Kapitel 4. En kritisk analys av riktlinjer och organisering</i>	41
Regeringens modell och dess konsekvenser	41
Kommunens modell	44
Organisation	47
Operativa målformuleringar	49

<i>Kapitel 5. Lokal förankring</i>	53
För invandrare	53
Med invandrare	57
Hinder för lokal förankring	58
Åtgärder för att stärka lokal förankring	63
<i>Kapitel 6. Samverkan</i>	67
En bild av samverkans omfattning	67
Samverkanssvårigheter	69
Nödvändiga åtgärder för att övervinna samverkanssvårigheter	74
Informationsspridning	76
<i>Kapitel 7. Metodutveckling</i>	78
Experiment	78
Flexibilitet	82
<i>Kapitel 8. Vissa kvantitativa resultat</i>	87
Arbetsmarknadsförvaltningen	87
Vård- och omsorgsförvaltningen	89
Utbildningsförvaltningen	90
Kultur- och fritidsförvaltningen	91
Miljöförvaltningen	91
Socialförvaltningen	91
Informationskontoret: Servicestugan i Alby	91
<i>Kapitel 9. Omstöpningsverkstad: en etnografisk beskrivning</i>	93
Slutdiskussion	100
Sammanfattning	100
Ett förslag	103
Litteratur	103
Bilagor	109

Förord

Denna rapport syftar till att knyta samman uppföljningar och olika delutvärderingar som genomförts inom ramen för de sk. ”Blomman-projekten” i Botkyrka kommun 1996–1997. Verksamhet som genomförts under 1998 kommer att behandlas i kommunens egen slutrapport. Rapportens underlag består således av material som producerats av aktörer verksamma i deltagande projekt (självutvärderingar) och fristående utvärderingar utförda av Mångkulturellt centrum i samverkan med forskare, främst knutna till Stockholms universitet.

I den plan som strukturerar förutsättningarna för utvärderingsuppdraget beskrev Mångkulturellt centrum arbetet i fyra olika steg. Det första och andra steget var ”Självutvärderingar” (förvaltningsledda uppföljningar) och delutvärderingar. Det tredje och fjärde steget fokuserade på ”Helhetsutvärdering” av insatsen och forskningsinriktade projekt. Föreliggande rapport är en kombination av dessa båda steg i så motto att forskaren Hassan Hosseini, vilken själv ansvarar för innehållet i texten.

Det utvärderingsuppdrag som Mångkulturellt centrum genomfört på uppdrag av Botkyrka kommun har utförts flerdisciplinärt med etnologi, sociologi, lingvistik och kulturgeografi. Det är min förhoppning att denna blandning av angreppssätt ska bidra till en fördjupad kunskap om de förutsättningar och villkor som präglar tillvaron i förortsmiljöer i storstadens utkant.

Det är också min förhoppning att innehållet i ”Fåglar i vattenspegel – utvärdering av integrationsprojekten i Botkyrka kommun” ska stimulera till eftertanke och förnyad reflektion över arbetssätt och perspektiv på integrationsarbete i och utanför Botkyrka.

Fittja gård i oktober 1998

Leif Magnusson

Författarens förord

Många personer har hjälpt till att möjliggöra denna utvärdering:

Projektarbetare och nyckelpersoner som ställt upp för intervjuer och bidragit till att samla nödvändig information.

Botkyrka kommuns representanter i referensgruppen för ”informations- och erfarenhetsutbyte” som bidragit genom att lämna nödvändig information och dessutom kommentera sista utkastet.

Läsgruppen vid Mångkulturellt centrum som läst och kommenterat sista utkastet av rapporten. Särskilt skulle jag vilja nämna Aina Bigestans, Leif Magnusson, Mikael Morberg, Riikka Norrbacka Landsberg och Annick Sjögren som satsat extra tid för att lämna sina kommentarer skriftligt.

Ingrid Ramberg som följt processen från start till mål. Hon har hjälpt till att utveckla resonemanget där min bristfälliga svenska inte räckt till och dessutom bidragit med värdefulla innehållsliga kommentarer.

Katrin Holmberg som gjort layout och Helena Herlitz som läst korrektur.

Hjärtligt tack till alla dessa personer. Utan deras värdefulla insats skulle denna rapport inte kunnat förverkligas.

Jag skulle också vilja tacka min fru Sedigheh Tabibzadeh-Nouri för hennes insiktsfulla kommentarer som kommit upp i våra dagliga diskussioner.

Hassan Hosseini-Kaladjahi

Bakgrund

Kapitel 1

Regeringens riktlinjer

Under budgetåret 1995/1996 beslöt regeringen att satsa 125 miljoner kronor på konkreta åtgärder i vissa invandrartäta storstadsområden. Avsikten med beslutet var att bryta den sedan många år tilltagande segregationen och vända utvecklingen i positiv riktning. Denna utveckling är – enligt regeringen – en följd av att långtidsarbetslöshet och socialbidragsberoende bland invandrare ökat under en lång följd av år, utan att påverkas av konjunkturerna.

Syftet med insatserna var att stärka kompetensen hos invandrare bosatta i dessa områden och att öka deras deltagande på arbetsmarknaden genom direkt och indirekt språkinläring. För att möjliggöra genomförandet av denna plan betonades några förutsättningar och konkreta anvisningar i regeringens riktlinjer:

1) Åtgärderna skulle byggas på lokala initiativ och hänsyn skulle tas till lokala behov. Det vill säga, människorna i de aktuella områdena skulle uppmuntras att engagera sig i sitt områdes problem och att rent allmänt utveckla områdets möjligheter på ett sätt som svarade mot befolkningens behov och önskemål.

2) Helhetsperspektiv skulle ersätta enstaka projekt och punktinsatser som visat sig vara oförmögna att bryta den tilltagande segregationen. Ett sådant perspektiv skulle förverkligas genom kontinuerlig samverkan mellan olika aktörer och varaktig samordning mellan olika aktiviteter. Samverkan mellan olika parter skulle också fördjupas genom stor flexibilitet.

3) Kommunerna som sökte bidrag skulle ha en övergripande och samordnad plan för de tänkta insatserna. Denna plan skulle förklara både målen och metoden för att nå målen. Planen skulle också tydliggöra projektens lokala förankring och borga för en samsyn mellan olika samverkanspartner. Handlingsplaner som innebar breda samverkansprojekt, ny-tänkande och metodutveckling skulle prioriteras.

4) Genomförandeplanen skulle utvärderas innehållsmässigt och ekonomiskt. Utvärderingen skulle utgå från lägesbeskrivningen i projektansökan och de mål som satts upp för projekten. Den skulle påbörjas omedelbart och bedrivas parallellt med planeringen och genomförandet av handlingsplanen.

5) Bidraget skulle användas för att underlätta igångsättning av insatser som på sikt skulle finansieras genom kommunens försorg. Regeringen skulle bevilja – för budgetåret 1995/96 – bidrag motsvarande högst hälften av de kostnader som redovisas i kommunens handlingsplan. Resten skulle finansieras av kommunen. (Se bilaga 1 för detaljer).

Botkyrka kommuns handlingsplan

Två handlingsplaner har inlämnats av Botkyrka kommun till regeringen, den första i juni 1995 och den andra i februari 1996. Eftersom den andra utgör en utvecklad version av den första och dessutom är den som ligger till grund för genomförandet av projekten, kommer jag att begränsa min presentation till endast den andra. Det betyder att jag, när jag talar om kommunens handlingsplan, avser den andra versionen.

Kommunens handlingsplan är ett 35 sidor långt dokument utarbetat av kommunstyrelsens stab i nära samarbete och dialog med såväl regeringen som med förvaltningar och projektledare. Inlämnandet av handlingsplanen föregicks av en mer än halvårslång dialog med regeringen, varifrån positiva signaler hade hörts redan från start.¹ Det föregicks också av en lång dialog med projektledare som antingen redan hade startat sina projekt med andra finansiella källor och önskade förlänga dessa med Blommanpengar² eller som hade formulerat nya projekt för Blomman-satsningen.

Samarbetet och dialogen återspeglas i Botkyrka kommuns handlingsplan och ger den ett innehåll som är både bredare och mer djuplodande än vad man vanligen brukar finna i en handlingsplan. Vid sidan av problembeskrivning, målsättning, organisering och arbetsmetoder som kännetecknar varje handlingsplan, innehåller Botkyrka kommuns handlingsplan en mängd information som rör pågående projekt och deras verksamhet. Den innehåller även en del information som kan betraktas som utvärdering av dessa projekt. Man kan säga att planen går utöver vad som krävs i regeringens riktlinjer. I detta kapitel kommer jag att sammanfatta endast de delar som krävs i regeringens riktlinjer och väntar med att diskutera de andra delarna till dess att jag går in på de enskilda projekten.

Enligt kommunens handlingsplan är det övergripande målet för projekten att *”öka sysselsättningen samt den sociala stabiliteten genom att öka kvarboendet”*. Detta övergripande mål försöker man förverkliga genom att satsa på fem huvudområden: 1) arbetsmarknad; 2) svenska språket; 3) insatser av social karaktär och förstärkning av service; 4) kultur, fritid och miljö; 5) demokratiskt inflytande samt inflytande över förvaltningsprocessen. Målen för dessa huvudområden har beskrivits med följande formuleringar:

Mål för arbetsmarknadsinsatserna är att uppnå självförsörjning och därmed ett självständigt liv utan bidragsberoende.

1. Redan i Arbetsmarknadsdepartementets riktlinjer daterade 1995-05-27 nämns Botkyrka kommun samt Stockholm, Göteborg och Malmö som exempel på kommuner berättigade till bidrag.

2. Blommanpengarna eller Blommanpengarna – benämningarna anspelar på Leif Blomberg, dåvarande biträddande inrikesminister – handlar om de 125 miljoner kronor som satsats av regeringen på åtgärder i invandrartäta områden.

Mål för språkinsatserna är att uppnå aktiv tvåspråkighet för de invånare som har annat hemspråk/modersmål än svenska. Det syftar också till att ge förutsättningar för utbildning och arbete samt att återetablera svenskan som ett gemensamt vardagsspråk.

Mål för de sociala insatserna är att ge tillräckliga förutsättningar för ett självständigt liv genom att förebygga bidragsbehov och andra behov som kräver vård i olika former.

Mål för insatserna inom kultur, fritid och miljö är att skapa en bättre samhällsmiljö och ge kommunen ökad attraktionskraft, att stärka kulturell mångfald, gemenskap och lokal identitet samt att stimulera människor att söka kunskap och utveckling och att utöva sin yttrandefrihet och delta i den demokratiska processen. Vidare att till de boende i en mångkulturell miljö ge kunskap om natur och miljö och förståelse för de samband som finns i de ekologiska systemen samt hur vår konsumtion påverkar miljön.

Mål för det demokratiska inflytandet är att varje medborgare ska ha samma möjligheter att orientera sig i samhället, att utöva sina demokratiska rättigheter och att ha inflytande över de offentliga tjänsterna.

Som garanti för lokal förankring nämns i kommunens handlingsplan ett antal olika resurser. Man talar om förvaltningarnas långa erfarenhet av projektarbete och om Mångkulturellt centrum's forskning med kommunen som fält. Man nämner den stadsförnyelse som genomförts i olika kommundelar och pekar slutligen även på förekomsten av planerings- och områdesgrupper³, ideella föreningar och servicestugor.

Samordning av projekten, sägs det i handlingsplanen, kommer att äga rum på olika nivåer. Planen i dess helhet samordnas av programgruppen och dess beredning. I programgruppen ingår förtroendevalda från de "mjuka" nämnderna. Cheferna för motsvarande förvaltningar och cheferna för de statliga myndigheter som är lokalt verksamma i kommunen bjuds också in till sammanträdena. Beredningen består av ordförandena och förvaltningscheferna för utbildnings-, vård och omsorgs-, social-, kultur och fritids- samt arbetsmarknadsförvaltningarna. Samordning av handlingsplanen på tjänstemannanivå ska utföras av kommunstyrelsens stab. Respektive förvaltning har ansvar för de projekt som faller inom förvaltningens fackområde. Handlingsplanen och ansökan beslutas i kommunstyrelsen (KS).

Förvaltningarna kommer att ha regelbunden samverkan med varandra, med andra kommuner och med statliga institutioner. Samverkan ska prägla relationen också mellan olika projekt och institutioner inom varje förvaltning, samt mellan olika projekt och institutioner i olika förvaltningar. Planeringsgrupper och områdesgrupper har viktiga roller i det här sammanhanget.

Kunskapsutbyte mellan olika projekt, mellan projekt och reguljär verksamhet, samt mellan projekt och omvärlden betraktas som viktiga moment i samordningen. Ambitionen är här att skapa en grund för ett stimulerande erfarenhetsutbyte mellan praktiker, ideella krafter, företrädare för olika invandrargrupper, forskningscentra, politiker och befolkning. Mångkulturellt centrum tillskrivs en central roll i organiserandet av kun-

3. Planeringsgrupper består av lokala chefer inom de "mjuka" förvaltningarna samt företrädare för fritidsgårdarna, Botkyrkabyggen, landstingets primärvård, närpolisen, kyrkan och SL. Områdesgrupper är olika nätverksgrupper bestående av fältpersonal från samma organisationer som samarbetar med planeringsgrupperna. Planeringsgruppernas och områdesgruppernas huvuduppgift har hittills varit att främja barns och ungdomars levnadsvillkor inom varje geografiskt område. De har länge arbetat som samordnare för förvaltningarna i barn- och ungdomsfrågor och som samordnare för stadsförnyelseprojekt. Som vi kommer att se senare, finns det en tendens i kommunledningen att utveckla dessa grupper som en horisontal organisation gentemot den befintliga vertikala organisationen.

skapsutbyte. Deltagande förvaltningar har ansvar för uppbyggande och förmedling av kunskap.

Helhetsperspektivet i planering och genomförande av olika projekt ska förverkligas genom en vidareutveckling av den kontinuerliga samverkan som redan finns mellan olika kommunala och statliga organisationer. Att förstärka nuvarande relationer mellan förvaltningar och ideella föreningar samt att hitta nya möjligheter för samverkan nämns som andra vägar att närma sig en helhetssyn på arbetet.

Projekten kommer att utvärderas internt och externt. Datainsamling och uppföljning ska genomföras från start och kontinuerligt. Intern utvärdering som visar projektets förutsättningar att fortleva och uppnå önskade resultat görs av projektansvariga och lämnas efter ett år från projektens startdatum. En utvärdering med slutrapport kommer att göras när det är lämpligt i förhållande till det enskilda projektets uppläggning. För extern utvärdering anlitas Mångkulturellt centrum, vars insats begränsas till större projekt av betydelse för metodutveckling. För att få en helhetsbild av vilka effekter handlingsprogrammet får i de olika områdena kommer Mångkulturellt centrum att göra en helhetsutvärdering. Denna utvärdering bör sträcka sig över en längre tid än det år som de statliga bidragen avser. Detta eftersom de olika sociala mekanismer projekten kan tänkas påverka har en mycket långsiktig effekt.

Handlingsplanen är ganska tyst om nytänkande och metodutveckling. Dessa aspekter kommer fram bara när man talar om slutfas av utvärderingar som planerats för projekten. Denna utvärdering kommer, enligt handlingsplanen, att analysera vissa åtgärder med just frågan om metodutveckling i fokus, för att se huruvida projekten har lett till utveckling och nytänkande.

Som är underförstått i det ovan nämnda, kommer projekten att genomföras inom befintlig organisation. Samtliga kommunala förvaltningar, förutom de tekniska, avses bli involverade i aktiviteterna. Ingen separat projektadministration planeras att byggas upp. I stället avses respektive förvaltning ha ansvar för de projekt som faller inom förvaltningens fackområde.

Geografiskt omfattar handlingsplanen åtgärder i Alby, Fittja, och Hallunda/Norsborg (norra Botkyrka) samt i Storvreten (södra Botkyrka). En del projekt (främst av arbetsmarknadstyp) vänder sig till samtliga invandrare i kommunen.

Det belopp kommunen söker från regeringen är 20 miljoner kronor. Om man räknar in den satsning kommunen själv gör (22 miljoner kronor), samt de cirka 5 miljoner man söker från Storstadskommittén för samma syfte, så stiger beloppet till sammanlagt 47 miljoner. (Se bilaga 2 för detaljer).

Regeringens urval

19 kommuner sökte regeringens bidrag för 1996. Botkyrka kommun var en av de kommuner som stod på regeringens prioriteringslista och Botkyrka beviljades också 18 miljoner. Andra prioriterade kommuner var Stockholm, Göteborg, Malmö (18 mkr. var) Södertälje, Huddinge, Haninge,

och Solna (9 mkr. var). För år 1997 utökades satsningen med ytterligare fyra kommuner: Eskilstuna, Landskrona, Norrköping och Trollhättan. Det bidrag som beviljades Botkyrka kommun skulle satsas i två kommundelar i norra Botkyrka: hälften i Alby och hälften i Fittja-Norsborg-Hallunda.

Kommunens urval

Till kommunens handlingsplan bifogades en sammanställning över 83 projekt med angivande av titel, målgrupp, uppläggning, tidsplan, finansiering och kontaktpersoner/ansvariga. Listan innehöll alltså samtliga de projektansökningar som inkommit till kommunledningen. Den följdes av en annan förteckning över 48 titlar som enligt kommunen, dvs beredningen för programgrupper, borde prioriteras. En stor andel av projekten på denna andra lista var sådana som redan hade satt igång med hjälp av medel från kommunen och/eller andra källor.

Det finns ingen dokumentation rörande de kriterier som använts för att fördela bidraget mellan olika förvaltningar. Jag har kommit fram till följande faktorer genom mina intervjuer och diskussioner med ansvariga: 1) man har försökt vara rättvis mot förvaltningarna och 2) man har försökt kompensera för förluster som drabbat förvaltningarna till följd av nedskärningar. Det syns också ett slags kompromiss när man läser mellan raderna; dvs man har försökt att undvika missnöje som skulle kunna bli en följd av pengarnas fördelning.

På min uppmaning har förvaltningarnas representanter i gruppen för information och erfarenhetsutbyte i efterhand sammanställt de principer som man inom respektive förvaltning utgått från i sin prioritering mellan olika ansökningar: 1) Projektet ska riktas mot invandrarnas integration, särskilt hjälpa utsatta grupper; 2) parallella projekt ska undvikas; 3) ansökningen ska innehålla genomförbar projektplan och utvärderingsplan; 4) projekten ska ge möjlighet att pröva nya arbetssätt; 5) projekten ska ha barn och ungdomar i fokus; 6) projekten ska uppfylla behov som efterfrågas; 7) projekten ska bygga på tidigare erfarenheter som visat sig ge positiva resultat.

Förutom de projekt som genomfördes i Storvreten och några andra som lades ner av tekniska anledningar, så fick alla prioriterade projekt 90 procent av det sökta beloppet. Reduceringen på 10 procent var ett sätt att hantera skillnaden mellan sökt och beviljat belopp rättvist (18 mkr. istället för det sökta beloppet 20 mkr.).

Projekt- beskrivningar

Kapitel 2

Detta avsnitt innehåller en översikt över de projekt som ingår i kommunens handlingsplan, det vill säga de projekt som helt eller delvis finansierats av den så kallade Blommansatsningen och/eller kommunens delsatsning. Som det påpekats i kommunens handlingsplan har bidraget, dvs. de 18 miljonerna från staten, satsats inom den befintliga organisationen. Det betyder att alla satsningar inte passar in i den beskrivning som brukar ges av projekt med avgränsade aktiviteter.

Vissa satsningar är projekt i traditionell mening; det vill säga de är aktiviteter som är tillfälliga och förhållandevis fria. Vissa kan kallas semi-projekt; de är aktiviteter som tillfälligt har isolerats från en befintlig organisation eller struktur för att fokusera på speciella, angelägna målgrupper. Och vissa är inte alls projekt i den konventionella meningen; de fungerar helt enkelt kompenserande i en budget som drabbats av nedskärningar, eller de möjliggör aktiviteter som betraktas som nödvändiga men som skjuts upp på grund av resursbrist.

Tidsmässigt har vissa projekt startats tidigare med andra resurser, innan Blommanpengarna beviljades. Andra inleddes efter det att regeringsbeslutet togs. Inom båda kategorierna har en del projekt avslutats medan andra fortfarande pågår. Det finns också projekt som ännu knappt påbörjats.

Eftersom projekten är så många tvingas jag ge starkt förkortade och sammanfattade beskrivningar av dem. Det är inte lätt att ge en tillförlitlig eller autentisk bild av deras olika dimensioner. Jag har valt en beskrivningsmodell som syftar till att ge vissa grundfakta: målsättning, målgrupp, metod och eventuella samverkanspartner, om projektet genomförts av flera organisationer. Men jag har inte kunnat följa denna modell för alla projekt. Vissa projektbeskrivningar har inte skiljt målet från metoden. Vissa andra har haft metodutveckling som främsta syfte. I dessa fall var metoden själva målet för projektet och målgruppen irrelevant.

Rent allmänt har jag dock, för att göra rapporten lättläst, standardiserat presentationen där så varit möjligt.

Sammanfattningarna görs utifrån självvärderingar eller, för de projekt som utvärderats externt (se sidan 17 för mer information, utifrån forskarens utvärdering. Alla utvärderingar är alltså inte lika utförliga i sin beskrivning och därför kan inte heller min beskrivning bli så rättvis som man kunde önska. För att minska risken för feltolkningar har jag, så långt det varit möjligt, behållit själv/utvärderarnas¹ sätt av beskriva respektive projekt. Presentationen följer förvaltningsvis.

Arbetsmarknadsförvaltningen

1) Kraftsamling

Mål:

– det övergripande målet är att fler invandrare ska få jobb, dels genom platsförmedlingsinsatser och arbetsmarknadspolitiska åtgärder, dels genom olika förberedande insatser från kommunens sida

– flera invandrare än idag ska kunna etablera sig på arbetsmarknaden och försörja sig själva och uppnå ett värdigare liv. Syftet är att stärka invandraren i sitt arbetssökande och ge stöd i etableringen på arbetsmarknaden

– projektledaren ska till styrgruppen presentera kvantitativa mål för projektet. Målen fastställs av styrgruppen

– kommunens representant i projektet ska avrapportera till styrgruppen de initiativ kommunen tar för att bidra till projektets mål.

Arbetsmetod:

1) kartläggning: arbetssökande fyller i ett formulär i samband med inskrivningen i projektet för att ha en aktuell information som projektansvariga och sökande är överens om. Därefter förbereds en handlingsplan.

2) jobbklubbar: 6 jobbklubbar hålls för sökande varje förmiddag under 3 veckor. I jobbklubbarna ligger tonvikten på beskrivningar av hur arbetsmarknaden ser ut och på träning av den skriftliga ansökan samt telefon- och anställningsintervjuer. På grund av brist på arbete uppmuntras sökande att fundera över studier som alternativ.

3) företagsveckor: under dessa veckor kontaktas lämpliga företag för att höra om det finns intresse av ett personligt besök. Företagen besöks om de är positiva. Jobb och praktikplatser ordnas via dessa kontakter.

4) arbetsplatsintroduktion (API): projektansvariga försöker ordna API på arbetsplatser där de sökande kan höja sin kompetens med nya och utvecklande arbetsuppgifter. De besöker arbetsplatserna efter en tid för att se att allt har fungerat enligt överenskommelsen och för att se om en förlängning är meningsfull. De ser också till att arbetsgivare skriver intyg som innehåller tydlig information om vad personen har gjort på arbetsplatsen.

Målgrupp:

arbetslösa utomnordiska invandrare, med eller utan svenskt medborgarskap, i åldern 20–45. Berättigade till arbetslöshetsersättning. Funktionsnedsatta och arbetssökande föräldrar utan ordnad barnomsorg exkluderas från projektet. Till en särskild del av Kraftsamling länkas också

1. För enkelhets skull ska jag härefter kalla de utvärderingar som utförts av projektansvariga ”självvärderingar” och de som utförts av forskare från MC ”utvärderingar”. När jag diskuterar båda typerna tillsammans, förkortar jag dem själv/utvärderingar.

målgruppen nyanlända flyktingar, beroende av ålder och språkkunskaper. Svenskkunskaperna tänks ligga på den nivån att individen bedöms som ”pratbar” av de ansvariga.

Samverkanspartner: socialförvaltningen och arbetsförmedlingen.

2) Kom-jobb

Mål: att ge invandrarmän/kvinnor tillräckliga kunskaper i det svenska språket (Sfi-nivå) för att de ska klara sig på den svenska arbetsmarknaden.

Arbetsmetod: i projektet varvas yrkespraktik och studier i svenska språket. Dagarna delas i två delar för deltagarna. Under den ena delen undervisas svenska språket med arbets- och samhällsinriktning. Under den andra arbetar man med snickeri, tapetseri, måleri och reparation. Eleverna vistas under hela arbetsdagen i en miljö där svenska påbjuds som samtalsspråk.

Målgrupp: invandrare som har gått i grundläggande Sfi (Svenska för invandrare) under en längre tid utan att ha fått betyget godkänd i sluttestet och därmed kommit upp till Sfi-nivån.

Samverkanspartner: utbildningsförvaltningen.

3) ABC-Ateljé

ABC- Ateljé har två avdelningar: syateljé och tapetseri. Den första sektionen är avsedd enbart för kvinnor och den andra för både män och kvinnor.

Mål:

- ge personer i arbetsmarknadsåtgärder möjlighet att bekanta sig med arbetsmetoder, arbetsvillkor och arbetsregler i Sverige

- ge deltagarna ett intyg från en svensk arbetsgivare för att därefter kunna komma ut på den ordinarie arbetsmarknaden.

Arbetsmetod: i syateljéavdelningen syr man plymåöverdrag, gardiner, kläder, väskor och andra textilprodukter. Man gör också lagningar och ändringar. I tapetseriavdelningen utför man totalrenoveringar av stolar, med tillhörande träarbeten i form av slipning, limning, spackling, och målning i gamla tekniker.

Under deltagandet i ABC-Ateljé besöker arbetssökare och arbetsledare gemensamt arbetsförmedlingen en gång i veckan för att gå igenom arbeten som erbjuds, prata om vad som kan passa vem i gruppen och stötta varandra att vara aktiva och söka olika typer av arbeten.

Målgrupp: deltagare i arbetsmarknadsåtgärder som inte har klarat Sfi-examen, men som har vitsordad hantverksskicklighet. Målgruppen i tapetseriavdelningen är lärlingar och på dem ställs inga krav på utbildning eller erfarenhet. Målgruppen i syateljén däremot, bör ha någon typ av erfarenhet i sömnad och kunna arbeta självständigt.

4) Jobbklubb

Mål: att förmedla kunskap i jobbsökning och därmed stimulera till att bryta den onda cirkeln: arbetsmarknadspolitisk åtgärd–arbetslöshet–arbetsmarknadspolitisk åtgärd–arbetslöshet osv.

Arbetsmetod: träning i att söka passande arbete genom olika kanaler (Platsjournalen, personliga kontakter, besöka arbetsplatserna etc), skriva

Projektet Kom-jobb. Omar Cham, sommaren 1997. Foto Johan Tibbelin

arbetsansökan, ordna meritförteckningar, genomföra telefonsamtal med arbetsgivare, presentera och uppföra sig i intervjuerna osv.

Målgrupp: främst långtidsarbetslösa invandrare som samtidigt är föremål för en pågående arbetsmarknadspolitisk åtgärd i någon av arbetsmarknadsförvaltningens verksamheter. Målgruppen skall ej ha gått i jobbklubb tidigare.

5) Sommarjobb (Feriepraktik)

Mål:

– att ungdomar med utomnordiskt ursprung ska kunna tala svenska med svenska ungdomar och vuxna, och träna sig i att arbeta på svensktalande arbetsplatser

– att ungdomarna tidigt ska lära sig sambandet mellan arbete och pengar och dessutom kunna finansiera sin sommarledighet

– att de ska få ett arbetsintyg för att vara bättre rustade när de söker arbete nästa gång

– att de ska få pröva på vuxenvärlden utanför skolan och ta del av de skrivna och oskrivna regler som finns.

Arbetsmetod: skaffa betalt sommarjobb för grundskole- och gymnasieelever. Endast arbetsplatser inom kommunal förvaltning, kommunala bolag, föreningar och organisationer skulle förekomma. Inga platser på den öppna marknaden skulle användas eftersom detta skulle minska ungdomars möjligheter att få riktiga sommarjobb. Man försöker blanda elever med utomnordisk bakgrund med svenska elever på svensktalande arbetsplatser, samt flickor med pojkar.

Målgrupp: grundskole- och gymnasieelever (16–18 år)

6) Botvidsgården (Semesterprojekt)

Projektet gick ut på att renovera gården för att den skulle kunna användas av föreningar, skolor och privatpersoner.

Mål: att dels iordningställa en semestermiljö för resurssvaga botkyrkor, dels ordna arbete för långtidsarbetslösa med dokumenterade samarbetsproblem.

Vård- och omsorgsförvaltningen

1) Förskolan Humlan: mamma-barnprojekt

Övergripande mål: att både mammor och barn ska ges svensk språkkunskap och svensk kulturkompetens som redskap för integration i samhället.

Barngruppen

Mål:

– att lära barnen förstå och tala svenska och att genom pedagogisk verksamhet ge barnen stöd i deras fysiska, sociala, intellektuella och emotionella utveckling

– att barnen ska utveckla sin språkkompetens till en nivå som räcker för att de ska kunna tillgodogöra sig skolundervisningen.

Arbetsmetod: målning och arbete med lera, pussel, spel, konstruktionslek blandat med rim, ramsor och sånglekar.

Målgrupp: barn som inte har fått plats på ordinarie daghem.

Mammagruppen

Mål:

– att ge dem ”sverige-kunskap” med betoning på föräldraskapet och också att motivera dem till att delta i svenskundervisning

– att ge mammorna kunskap om sin föräldraroll och det svenska språket så att de blir motiverade att lära sig svenska, och att utveckla en grupp-tillhörighet som ökar tryggheten bland boende i Fittja.

Arbetsmetod: att lära ut svenska språket och ”sverige-kunskap” med tonvikten lagd på sådana kunskaper som ligger nära mamma-barnsituationer. Mammorna kommer också vid vissa tillfällen att delta i barngruppen för att med hjälp av sång, rim, ramsor och sagor kunna stimulera sina barns språkutveckling.

Målgrupp: arbetslösa mammor som har sina barn i det första projektet.

Samverkanspartner: ABF Botkyrka-Salem.

2) Förskolan Lysmasken: Mamma-barnprojekt

Barngruppen

Mål:

– att väcka lusten hos barnen att kommunicera med varandra antingen på sitt eget språk eller på svenska

– att barnen skall ha roligt och trivas här

– att barnen skall fungera socialt i umgänge med de andra barnen och personalen.

Arbetsmetod: lek, musik, dans, sång, drama och gymnastik.

Målgrupp: barn i åldern 3–5 år som inte har barnomsorg.

Mammagruppen

Mål: ge mödrarna till barnen i barngruppen möjlighet till undervisning i svenska språket. Engagera dem i barnens språkutveckling genom att främja deras egen personliga utveckling med studiecirkelar i ”praktisk svenska”.

Arbetsmetod: undervisa språk genom samhällskunskap, geografi, kvinnornas situation i olika länder, mamma-barnrelationen, religion, utbildning, vardagligt liv osv.

Målgrupp: invandrarkvinnor som har sina barn inskrivna i barngruppen.

Samverkanspartner: Fittjahöjdens barn- och ungdomscenter och ABF Botkyrka-Salem.

Utöver de ovan nämnda delprojekten har i praktiken ytterligare en avdelning öppnats för att ta hand om mammornas yngre barn.

3) Förskolan Lysmasken: Språkprojekt

Mål:

– att skapa en trygg och harmonisk barngrupp trots intensiv språkträning

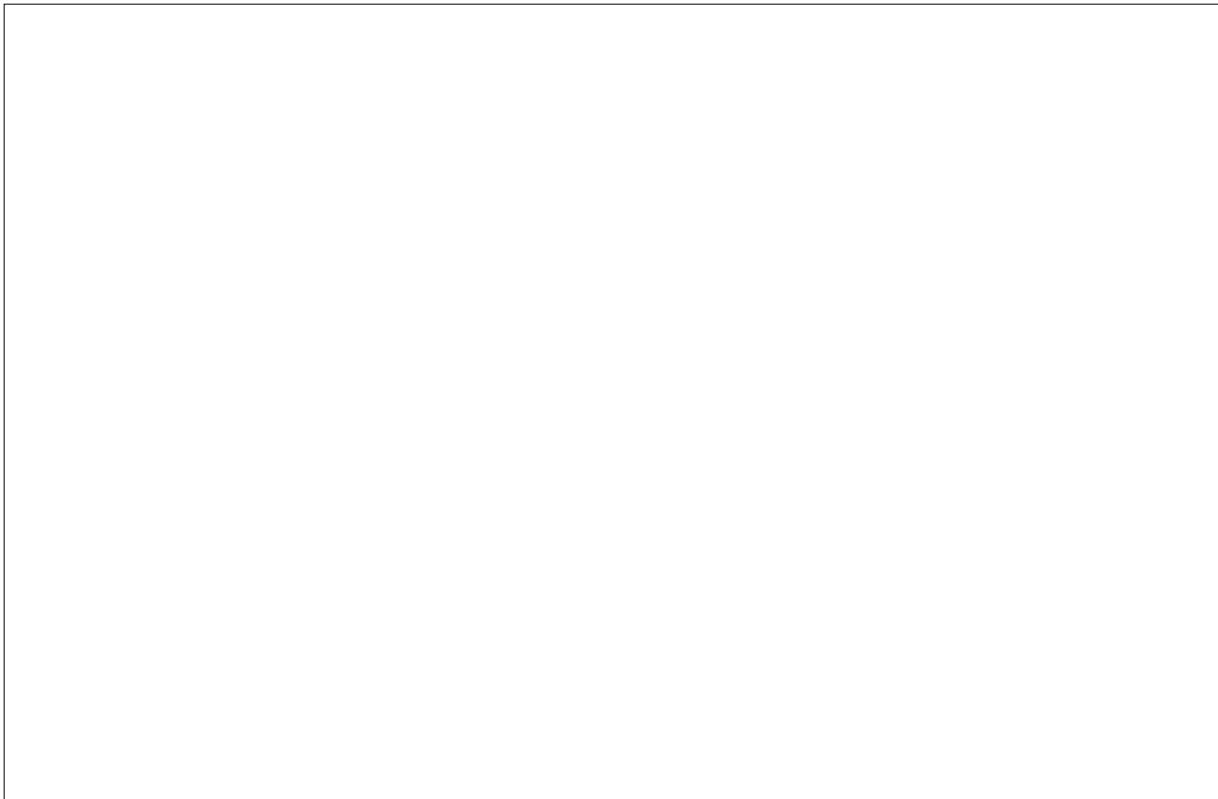
– att öka barnens kunskaper i svenska språket vad gäller förståelse och tillämpning samt prosodi, dvs satsmelodi

- att stödja och stimulera barnen språkmässigt så att de kan uppnå en svensk språkförståelse som överensstämmer med barnens ålder
- att berika barnens ordförråd så väl det passiva som det aktiva
- att arbeta fram en pedagogisk modell efter vilken man kan bedriva intensiv språkträning på ett framgångsrikt sätt med flerspråkiga barn med invandrarbakgrund.

Arbetsmetod: ett fokuserat arbete med ord och deras betydelse samt prosodi. Arbeta med rim och ramsor, sånger, kreativt skapande, sagor och berättelser, muntlig framställning inför grupp och uppmuntran av barnen att tillämpa svenska i alla situationer under dagen.

Målgrupp: de barn som påbörjar sitt sista år på förskolan Lysmasken; dvs de är cirka 5 år gamla. Barnen skulle dessutom vara flerspråkiga och inskrivna på Lysmasken. Gruppen skulle vara kulturellt och språkligt heterogen för att förhindra en grupps dominans. Den skulle också ha jämn könsfördelning.

Samverkanspartner: Fittja bibliotek.

Projektet Lekcirkeln Svalan. Farmor med barnbarn, april 1998. Foto Marie Andersson-Bremberg

4) Förskolan Svalan: Mamma-barnprojekt (Lekcirkeln)

Barngruppen

Mål: lära barnen förstå och tala svenska före skolstart. Bibringa barnen självkänsla och utveckla deras kreativitet.

Arbetsmetod: lekar, sånger, rim/ramsor, böcker och skapande verksamhet (keramik, målning) samt drama.

Målgrupp: barn som inte omfattas av ordinarie barnomsorg.

Mammagruppen

Mål: ge föräldrarna möjlighet att lära sig om det svenska samhället och dess traditioner genom riktad verksamhet.

Arbetsmetod: sverigekunskap på svenska med tonvikt lagd på kunskaper som kan användas i det dagliga livet.

Målgrupp: mammorna till barnen i barngruppen.

Vid sidan av ovan nämnda delprojekt har i praktiken två extra avdelningar inrättats: 1) en som erbjuder barnomsorg för barn vars föräldrar med kort varsel erbjuds kortare utbildningar eller kortvariga arbeten; 2) en verksamhet liknande öppen förskola för att stärka det svenska språket och knyta kontakter mellan olika invandrarkulturer genom gemensamma aktiviteter mellan föräldrar och barn.

Samverkanspartner: ABF Botkyrka-Salem.

5) Förskolan Svalan: Språkprojekt (Språkförskolan)

Mål: väcka barnens lust att lära sig svenska samt att ge dem social träning genom rörelse, musik och skapande aktiviteter.

Arbetsmetod: rörelse, musik, sång, spel, lego, pussel, kriter, namnlekar, gruppstärkande lekar, intensivare språkträning.

Målgrupp: Femåringar som inte har någon barnomsorg.

Det finns också ett "miniprojekt" inom detta projekt där vissa barn med turkiska och fanti (sic!) som modersmål undervisas i detta. Målet med detta projekt är att se om svenskan stärks och utvecklas i takt med hemspråket, samt att göra en jämförelse med barn som inte fått modersmålsundervisning.

6) Förskolan Måsen: Språkprojekt

Mål:

- att ge barnen möjlighet att tillägna sig en språklig kompetens genom att aktivt främja en positiv språkutveckling

- att skapa förutsättningar genom att stärka deras personlighet och självkänsla

- att stimulera barnens leklust för att därigenom utveckla språket så att barnen går vidare från "här och nu-språket" till ett kognitivt språk.

Arbetsmetod: arbetsmetoder väljs utifrån barnen språk och förmåga som observeras kontinuerligt. Barnens närmiljö används för språkinläring. Olika lekar, klapplekar, kom-ihåglekar, rim och ramsor, mungymnastik och rytmik används också.

Målgrupp: barn som av personalen och den pedagogiska handledaren bedöms vara mindre språkligt utvecklade än svenska barn i samma ålder .

7) Förskolan Ugglan: Språkprojekt

Mål:

- att ge barnen en bättre grund i det svenska språket

- att kunna arbeta individriktat med språket

- att få en bättre språklig start i livet

- att kunna tillgodose de enskilda barnens språkliga behov

Arbetsmetod:

- att genom språkbedömning gemensamt utarbeta metoder för språkinläring
  - att genom fortlöpande språktester följa upp språknivå och språkförståelse
  - att arbeta språkmedvetet genom att ta vara på alla vardagliga situationer för språkträning, såsom matsituationer, påklädning, promenader
  - att bearbeta konkreta upplevelser i lek och samtal, som kopplas till ord och handling
  - en-till-en relationer, språkpåsar, flanomaterial, bilder, sagor, berätta sagor, dramatisera sagor, dialog, medarbeta under mattiden.
- Målgrupp: 4–5-åriga invandrarbarn som behöver extra hjälp för att komma till skolstartsnivå.

8) Språkprojektet Centralt

Mål och arbetsmetod:

- att kartlägga alla projekt som vård- och omsorgsförvaltningen har startat och planerar att påbörja inom barnomsorgen
- att söka upp femåringar som inte har barnomsorg och så småningom starta olika verksamheter för dem
- att lära, förstärka och ge barnen erforderliga färdigheter i svenska språket samt social träning
- att samla kunskaper omkring språkinläring i vår kommun och andra kommuner/insatser. Detta för att hålla en medvetande attityd levande bland dem som arbetar i barnomsorgen om hur viktigt det är att lära ut svenska språket till våra barn på förskolorna
- att fungera som administrativt och pedagogiskt ansvariga för de verksamheter som projektet kommer att starta
- att biträda projektsamordnare när det gäller olika projekt inom barnomsorgen
- att ta kontakt med personer som arbetar med liknande projekt i Botkyrka och andra kommuner
- att ta kontakt med andra organisationer angående förskoleprojekten

9) Språkplanering

Mål: avsikten med projektet är att göra det möjligt att följa och stödja barnets språkliga utveckling samt att öka förutsättningar till ömsesidig information mellan föräldrar och personal inom förskolan om barnets språk och språkliga situation.

Arbetsmetod:

- test av barnen, intervjuer med personalen
- intervjuer med föräldrar, enkäter från intervjuarna, litteraturstudier
- observationer och skattningar av barnens svenska.

10) Inte Bara Ord (Empati)

Mål:

- att öka kunskapen hos förskolans pedagoger om hur empati utvecklas och hur viktigt det egna förhållningssättet till barnen är

– att systematiskt beskriva metoder och förhållningssätt inom förskolan som både stimulerar barnens språk och främjar empatiutveckling hos barnen

– att utifrån dessa beskrivningar försöka utveckla kvalitativa indikationer för förhållningssätt som stimulerar empati och språk.

Arbetsmetod: studiecirkel med förskollärare och förskolepedagoger som ger möjlighet att utveckla material och metoder genom kontinuerlig kontakt med förskolorna.

Utbildningsförvaltningen

1) Ängsskolan

Musik och danslek

Mål: hjälpa språksvaga barn i språkutveckling.

Arbetsmetod: musik, dans och rörelse, sångsångsör. Aktiviteten genomförs två gånger per vecka under ordinarie tid (40 minuter varje gång).

Målgrupp: språksvaga 6-åringar och elever i åk 1.

Bild

Mål: utveckla och förstärka språkutvecklingen i svenska.

Arbetsmetod: bilder med olika teman: sagor, djur, hus, hem etc. Aktiviteten genomförs två gånger per vecka under ordinarie tid (40 minuter varje gång).

Målgrupp: språksvaga elever i åk 2.

Drama

Mål: utveckla språksvaga elever i svenska språket, självkänsla och samhörighet.

Arbetsmetod: dialoger och dramatisering. Aktiviteten genomförs två gånger per vecka under ordinarie tid (40 minuter varje gång).

Målgrupp: språksvaga elever i åk 3.

Samverkan förskollärare och modersmåls lärare

Mål och arbetsmetod: utveckla språket – både modersmål och svenska – hos kurdiska barn.

Arbetsmetod:

– samverkan mellan modersmåls lärare och förskollärare.

– föräldrarna motiveras också att engagera sig genom att få nödvändigt material och ansvar för vissa hemuppgifter med rekommendationer från modersmåls lärare.

– språkinläring och dialogen mellan barn och lärare genomförs med olika teman, kroppen, kläder, naturen, tid, etc.

Aktiviteten genomförs två timmar i veckan.

Målgrupp: kurdiska 6-åringar som befinner sig på nybörjarnivå i svenska.

Läservistelse: barnen i åk 3 tillbringar tre hela dagar på Barnens Ö där de har möjlighet att umgås under andra omständigheter än i skolan.

Fadderverksamhet: detta projekt utgör fortsättningen av kontakter som funnits mellan elever i Ängsskolan och på Rindö (Stockholms skärgård) sedan 1995. Elever från två skolor växlar gemensamma eller individuella brev med varandra och besöker varandras skolor.

2) Tallidsskolan

Språkförstärkning genom musik och drama

hjälp språksvaga elever i åk 1–3 genom dramatisering av sagor från olika kulturer samt lek med rim och ramsor.

Språkförstärkning genom multimedia

projektmedlen har använts för att köpa multimedia och programvaror, samt för att utbilda personal och elever i multimedieprogrammen. Programmen kommer att användas som ett medel för språkförstärkning.

3) Tornbergsskolan

Svenskträning i sexårsverksamhet

Mål: förbättra barnens kunskaper i svenska språket genom ökad vuxentäthet. Barnen skall lära sig att förstå och göra sig förstådda på det svenska språket och våga prata i grupp.

Arbetsmetod: barnen delas in i mindre grupper för att träna begrepp, ord och prepositioner som finns runt omkring dem. Vi använder TPR-metoden², läser och leker med barnen.

Bättre svenskkunskaper genom litteratur och drama

Mål: att ge elever bättre svenskkunskaper.

Arbetsmetod: genom att grundlägga goda läsvanor och stimulera dem att uttrycka sig både skriftligt och muntligt. Elever väljer tillsammans med lärare lämpliga barnböcker på biblioteket, läser och bearbetar texten till egna pjäser. Elever arbetar med sin pjäs/pjäser på svensktimmarna i mindre grupper och uppträder för andra elever i klassen och respektive fadderklass.

Målgrupp: elever i åk 2 och 3

Internationell klass (förberedelseklass)

Mål: det övergripande målet för projektet är att ta hand om nyinflyttade elever och slussa in dem i det svenska språket och den svenska skolan.

Mer konkreta mål är att:

- alla elever bör känna sig trygga
- ge alla elever ett språk som kan talas, skrivas och användas
- ge ökad omvärldsuppfattning
- hjälpa eleverna att bli medvetna om hur de lär sig
- integrera språk- och kunskapsinhämtandet
- utgå från elevernas kulturella bakgrund.

Arbetsmetod: arbetet bedrivs i en liten grupp med elever från åk 1–6. Undervisningen individualiseras i mycket hög omfattning. Arbetet i klassen är situationsbundet och rör sig kring vardagsnära händelser och företeelser. En av grundstenarna är TPR. Detta kompletteras med övningar i prosodi, uttal och åldersadekvat grammatik och studieteknik. Drama, pantomimer, lek, ramsor, spel, musik, sång, diktering av LTG-typ, återberättande, träna med datorn, klippa-klistraövningar, Memory och rörelseövningar är andra metoder som används beroende på elevernas bakgrund och studienivå. Man får stöd från modersmålsläraren när det behövs.

Målgrupp: elever som inte kan svenska och som, i de flesta fall, är

2. TPR-metoden bygger på lyssning – handling – inläring utan omedelbart krav på att eleven själv skall uttrycka sig på korrekt svenska.

nyinflyttade till Sverige. Många av eleverna har anknytning till kommunen genom familj och släkt.

4) Grindtorpsskolan

Förstärkning med personal inom skolans fritidshem/sexårsverksamhet

Mål: språk- och kompetensutveckling hos barnen i 6-årsverksamhet

Arbetsmetod: dela barnen i mindre grupper och arbeta koncentrerat med olika teman och med datakunskap.

Medieklass:

Mål och arbetsmetod: integrera media i ämnesundervisningen och stärka elevernas uttrycksförmåga och därmed språkförmåga genom att arbeta med olika medieutrustning: dator, video, bandspelare, bild och annat skapande arbete.

Målgrupp: elever från åk 4–6 som anmälts som intresserade av föräldrarna. Projektmedlen har gått till att köpa utrustning.

Internationell klass

se Tornbergsskolan

5) Hammerstaskolan

Språkprojekt

Mål: utveckla invandrarbarnens kunskaper i svenska.

Arbetsmetod: rörelselek, rim och ramsor, sagor och dramatisering.

Målgrupp: språksvaga 6- och 7-åringar.

Aktiviteten pågår två gånger per vecka (90 minuter varje gång).

Läsgrupper

Mål: att utvidga bokläsning till yngre elever: åk 2.

Arbetsmetod: dela in eleverna i mindre grupper för att varje elev ska kunna läsa, samtala, och reflektera över skönlitteratur och faktatexter som har lästs.

Projektet genomförs 2 gånger per vecka (40–60 minuter per gång).

6) Kvarnhagsskolan

Mer tid, fler upplevelser, bättre språk

Mål: projektet syftar till förstärkning av svenska språket i 6-årsverksamheten.

Arbetsmetod: att göra utflykter i små grupper. Planerade utflykter är: 1) djur/natur (skogen, Skansen, osv.); 2) rörelse (gymnastik, promenader, skridskor etc.) och 3) samhället (bibliotek, Gamla stan, etc.). Utflykterna dokumenteras med videofilmer och bilder och används för språkförstärkning. Lek, drama, bild, musik, och litteratur utgör andra arbetsmetoder.

Att stötta barn med särskilda behov

Projektet består av tre delar: a) ökad grundbemanning på mellanstadiet för att värna om undervisningen för barn med särskilda behov, b) utökad skolsamverkan mellan fritids och skola för årskurserna 4–6 och c) möjlighet för språkförskolan att följa upp eleverna i årskurs 1.

7) Brunnaskolan

Brunnaskolan har genomfört sex projekt.

Målgrupp för alla projekten är 6–8-åringar i Brunnaskolan, som delas upp i olika projekt utifrån barnens egna intressen samt personalens kunskaper om vad som förmodas ge varje barn största möjliga kunskap i svenska språket. Varje grupp har arbetat en förmiddag per vecka.

Samverkan mellan musik, bild och ord

Mål: att utveckla språksinnet genom komplex pianoundervisning. Piano-undervisningen kopplas till verbal förmåga: genom att ”verbalisera” musikaliska former och ”musikalisera” verbala uttryck.

Dramagruppen

Mål: att använda drama och dramatisering som ett redskap för språkinläring och för att sätta ord på sina känslor.

Språkutveckling genom IT

Tre personer ur personalen som själva gått på kurs om data och multimedia utbildar barnen i att använda multimedia för språkinläring. Utbildningen videofilmas och fotograferas för att användas i diskussioner.

Begreppsbild genom vardagliga ting

Projektet följer TPR-metoden som hjälper språkinläringen genom vardagliga ting och övningar.

Dramalek

Mål: att väcka barnens intresse för att spela teater, uttrycka sig i ord och rörelse och våga framträda.

Arbetsmetod: teatergruppen i skolan dramatiserar en saga med deltagande av elever.

Språkinläring genom sagor

Mål: att stimulera språkinläring genom att höra sagan berättas av personalen, sedan själv berätta sagan, göra teckningar som visar vad sagan handlar om och visa för de andra, dramatisera sagan med figurer och spela rollerna i sagan.

8) Borgskolan

Att upptäcka språket

Mål: förbättra det svenska språket hos eleverna och få dem intresserade av att själva läsa böcker och skriva sagor.

Arbetsmetod: läsning av sagor och berättelser från Sverige och barnens hemländer, dramatisering, dockteater, tittskåp, studiebesök, aktivera föräldrarna att berätta eller läsa sagor från sin egen barndom för sina barn eller för klassen, inbjuda författare, sagoberättare och dramapedagog.

Målgrupp: elever i åk 1–3.

9) Mediasatsning i Albyskolan

Bidraget har använts för att köpa datorer och programvaror till Albyskolan. Målet med satsningen är att:

- skolans elever skulle förbättra sina kunskaper i skolämnet svenska
- flera elever skulle välja Albyskolan framför andra skolor

– elever som väljer mediaklasserna skulle ha bättre förutsättningar i skolämnenä no, so, engelska och svenska.

10) Individuella programmet inom gymnasieskolan

Mål: att få eleverna socialt, mentalt och ämnesteoretiskt (vad beträffar ämnena svenska, matematik, engelska och samhällskunskap) förberedda för gymnasieskolans nationella program.

Arbetsmetod: individuell undervisning eller undervisning i mindre grupper. Kombinera undervisningen med arbete.

Målgrupp: elever med utbildningsteknologiska störningar/skador; funktionell analfabetism, mekanisk räkning, större eller mindre sociala problem utanför skolan, bristfällig skolgång och bristfälligt språk.

11) Kompetensutveckling i svenska som andraspråk

Mål: förbättra personalens kunskaper i svenska som andraspråk (Sv2).

Målgrupp: lärare, förskollärare, fritidspedagoger och barnskötare som är aktiva i kommunens skolor. De får utbildning vid Uppsala universitet (Institutionen för nordiska språk) och Stockholms universitet (Centrum för tvåspråkighetsforskning).

Kultur- och fritidsförvaltningen

1) Kompisledare i förening/Läxhjälp (läxläsning)

Mål:

- att främja invandrabarns- och ungdomars användning av det svenska språket
- att höja kvaliteten på deras språk
- att höja frekvensen av talad svenska
- att locka barnen till bibliotek för att få hjälp med läxor och informationssökning.

Arbetsmetod:

- projektanställda med pedagogisk bakgrund – så kallade *kompisledare* – samarbetar med de ordinarie ledarna i invandrarföreningarnas lokal. De talar svenska med varandra och med barnen för att barnen ska höra hur vuxna svenskar talar med varandra
- samtal, lek, och kreativa diskussioner
- träning i att använda multimediatatorer.

Målgrupp: låg- och mellanstadiebarn.

På grund av inströmningen till projektet från föreningar och skolor har två andra aktiviteter fogats till projektet: tjejgrupp och teatergrupp.

Tjejgruppen

syftar till att stärka tjejernas språk, självkänsla, tolerans, öppenhet genom att arbeta i grupp och diskutera med varandra. Målgruppen är tjejer från årskurs 7 och 8.

Teatergruppen

syftar till att stärka barnens språk, självförtroende och trygghet i gruppen genom att ge dem medel och möjligheter för att kunna uttrycka sig både kroppsligt och verbalt. Målgruppen är elever (flickor och pojkar) på mellanstadiet.

2) Minifejmverksamhet i Alby (Minifejmare):

Mål: att bereda möjlighet för barnen att utveckla sitt språk och sin förmåga att kommunicera genom att delta i teater, sång, musik och dansgrupper.

Arbetsmetod: undervisningen sker i studiecirkelform. Barnen deltar i ett antal mindre scenframträdanden och i en stor produktion per år som visas för föräldrarna och andra intresserade grupper eller organisationer. Scenframträdanden utarbetas i samarbete med Alby fejmare, en verksamhet som vänder sig till äldre ungdomar.

Målgrupp: barn 10–12 år. Barnen till Minifejmare kommer från hela Botkyrka med en viss prioritering av barnen från Alby.

3) Kulturkram

Mål: att invandrarkvinnor ska lära sig mer svenska och bli insatta i svenskt arbets-, samhälls- och kulturliv.

Arbetsmetod: undervisning i svenska och engelska, vävning samt diskussioner och filmvisning (video) om Sveriges och andra länders seder och traditioner. Utflykter och studiebesök för att bekanta sig med Sveriges historia, institutioner, organisationer, föreställningar, livsstil etc. Målgruppen tränar praktiskt arbetssökeri (skriva platsansökan och meritförteckning, träna arbetsintervjuer) en dag per vecka i lokala arbetsförmedlingar och även hos EXPO i Stockholm.

Målgrupp: arbetslösa kvinnor intresserade av vävning och invandrarfrågor

4) Upptäck guldgruvan

Mål: att barn med invandrarbakgrund och deras föräldrar skall bli medvetna om bibliotekets stora utbud av sagor, bilderböcker, kassettböcker m.m. som kan utveckla barnens kunskaper i svenska.

Arbetsmetod: en bibliotekarie prövar olika sätt att nå målgruppen; t ex genom besök och information på BVC, på öppna förskolan och genom invandrarföreningar. Sagostunder, bokpresentationer och visningar på biblioteket ingår också i arbetsmetoderna.

5) Ungdomsredaktion för radio

Mål: att ungdomar skulle producera program på svenska för närradio. (Radion lades ner innan bidraget beviljades. Projektet delades därefter i två delar. Den ena var en ungdomsredaktion för skolradion på Tumba gymnasium. Den andra var att starta en hemsida och sända radio direkt eller ”bandat” genom Internet).

Arbetsmetod: mobilisera och rekrytera intresserade ungdomar och utbilda dem i studiecirkel och i arbetspraktiken.

Målgrupp: ungdomar i 14–20 års ålder.

6) Programserie för förskolebarn i lokal-TV

Mål: att stimulera och stärka det svenska språket hos barn i invandrarfamiljer.

Arbetsmetod: göra ett TV-program för att använda som pedagogiskt redskap i lokal-tevekanalen, förskolor och familjer med barn i aktuella ålder i norra Botkyrka.

Målgrupp: barn i 4–6-årsåldern

Samverkanspartner: vård- och omsorgsförvaltningen.

Informationen om de följande projekten inom kultur- och fritidsförvaltningen har kommit i slutfasen av utvärderingen. Det betyder att vad jag skriver i utvärderingen inte innefattar dessa projekt. Jag har dock tagit med dem i listan över genomförda projekt, för att göra denna så fullständig som möjligt.

7) Föreningsprojekt

Mål:

– att främja invandrarbarns och -ungdomars användning av det svenska språket

– att medverka till integrationen mellan olika kulturer.

Arbetsmetod:

– kulturella arrangemang, där barn och ungdomar inbjudits att delta
– träffpunkter, där möjligheter funnits till möten mellan ungdomar samt mellan ungdomar och vuxna

– utbildning: unga ledare har utbildats som faddrar och goda förebilder för yngre besökare. Nätverk har skapats mellan ledare och föräldrar.

54 delprojekt med olika längd har genomförts av 24 föreningar inom ramen för detta projekt.

Målgrupp: barn och ungdomar

8–9) Ungdomscafé i Fittja och Alby

Mål: vägleda och förbereda ungdomar för studier/arbete och en rik fritid

Arbetsmetod: ordna en modern och välfungerande träffpunkt

Målgrupp: ungdomar 16–25 år

10) Parklek i Alby

Mål: att ge människor i Alby en naturlig och central mötesplats

Arbetsmetod: upprusta en parklekstuga i Alby som knappt använts tidigare

Målgrupp: alla boende i Alby i ett längre perspektiv, barn och kvinnor i första skedet

Miljöförvaltningen

Övergripande mål för projekten inom miljöförvaltningen är att

– ge kunskaper till de boende i en mångkulturell miljö om naturen och förståelse för de samband som finns i det ekologiska systemet samt hur vi genom vårt konsumtionsmönster påverkar vår miljö

– ge deltagarna ökade kunskaper om det svenska samhället och dess värderingar samt stimulera och förbättra kunskaperna i svenska språket.

1) Miljöprojekt i samarbete med föreningar

Mål:

- finna metoder och lösningar för att öka kunskapen om miljön och känna naturens mångfald
- stärka invandrare så att de kan utveckla de egna resurserna och känna sig delaktiga i strävan mot ett kretsloppssamhälle.

Arbetsmetod:

- stimulera, organisera och mobilisera föreningar att delta i olika miljöprojekt
- ordna exkursion med Fältbussen för botkyrkabor för att bekanta dem med naturen och olika delar av kommunen
- ordna utställningar och utbildningar om ekologiska frågor: odling, kompostering, farliga ämnen och vattenfrågor.

Målgrupp: boende i Norsborg, Hallunda, Fittja och Alby.

2) Miljönätverk i skolan – naturstigar

Mål:

- ge barn och vuxna ett ökat miljökunskande och en förståelse för naturens samband och mångfald genom ett problembaserat arbetssätt
- som stimulerar till fri och kreativ lek samt ger förutsättningar för en bättre inläring. Utemiljön skall fungera som en levande pedagogisk mötesplats för ett ämnesövergripande arbete där både teori och praktik kommer till användning
- arbetssättet ska också stimulera till ett ökat intresse för och en kunskap om det svenska språket och hur man söker och inhämtar information.

Arbetsmetod: projektet bedrivs i två delar. Den första delen består av en serie seminarier där 2–3 personer från varje skola ingår som ”miljöombud” i ett nätverk. Gruppen träffas kontinuerligt och diskuterar olika relevanta frågor: Agenda 21, gröna skolgårdar, skolornas miljöanpassning, kretsloppspedagogik och källsortering, kommunens ekologi, skolornas erfarenheter om natur och naturstigar. Under den andra delen gör man naturstigar i närområdet med tillhörande lättbegripligt, nytillverkat kartmaterial och lärarhandledning. Naturstigarna kommer att märkas upp så att även föräldrar och andra kan ta del av dem. Den pedagogiska personalen skall erbjudas en kort introduktionskurs i hur man använder materialet.

Målgrupp: barn och personal på skolan samt föräldrar till barn i skolan.

Samverkanspartner: utbildningsförvaltningen och socialförvaltningen.

3) Miljönätverk i förskolan – naturstigar

Mål: grundlägga ett naturligt förhållande till naturen hos barn och lära dem se och upptäcka naturens växlingar och mångfald. Genom sång, lek och skapande verksamhet läggs grunden för en språklig mognad och ett miljökunskande.

Arbetsmetod: i stort sett samma som i projekt 2. Nätverket består av personal från förskolor. Med hjälp av erfarenhetsutbyte tar nätverket upp kunskaper om naturen som kan användas i förskolornas dagliga arbete. Ett pedagogiskt grundmaterial för utevistelse utarbetats av nätverket som utvecklas och anpassas till varje område. I materialet ingår ett antal ”sagostigar” placerade i olika stationer som ger förslag på aktiviteter för barn och personal. Det innehåller också ett antal trädfigurer och små kojor som ska produceras av arbetsmarknadsåtgärd och uppsättas i stationer. Under projektet finns möjlighet för föräldrarna att ta del av förskolans miljöarbete.

Målgrupp: förskolebarn och personal.

Samverkanspartner: vård- och omsorgsförvaltningen och socialförvaltningen.

4) Media – miljöprogram för tv/video:

Mål: att sprida information om miljöfrågor till boende i norra Botkyrka.

Arbetsmetod: producera TV-program kring olika teman, kemikalier, källsortering etc och sända i lokal-TV. Programmen ska också vara tillgängliga för skolor, föreningar och andra intresserade som videoband. De handlar om vad man som privatperson kan göra för att minska skadorna på miljön.

Målgrupp: boende i Norsborg, Hallunda, Fittja och Alby

Samverkanspartner: Botkyrkabyggen AB samt TV NU.

Socialförvaltningen

1) Familjecentralen

Mål:

– att genom en samlokaliserad verksamhet utveckla och förbättra det tvärssektoriella samarbetet för att förebygga psykisk och fysisk ohälsa hos barn och barnfamiljer

– att skapa ett nätverk för att förbättra och utveckla arbetsmetoder som ger möjlighet till tidiga och breda lösningar

– att stödja familjen under graviditeten och under barnets uppväxt medicinskt, praktiskt och socialt

– att höja befolkningens medvetenhet om sambandet mellan livsstil och hälsa

– att minska främlingskänslan mellan olika nationaliteter och religioner så att Alby blir en god och stimulerande uppväxtmiljö för barn och barnfamiljer

– att sänka kostnader på det individuella stödkontot med 10 procent genom att minska antalet omhändertaganden.

Arbetsmetod: diskutera samarbetsvillkor, svårigheter och hinder, arbetsmetoder, lokalfrågor osv. Distribuera information om projektet mellan boende i Alby och skaffa sig deras delaktighet.

Målgrupp: projektet ska gynna barnfamiljer i Alby med barn i åldern 0–12 år.

Samverkanspartner: Öppna förskolan, Barnvårdscentralen (BVC), Mödravårdscentralen (MVC)

2) (LINDA) 8-grupper

Mål:

- öka människornas hälsa genom meningsfullt arbete
- inspirera målgruppen till eget företagande, kooperativ verksamhet eller till att söka arbete.

Arbetsmetod: målgruppen ska delas till grupper med 8 deltagare som skulle ledas av speciellt utbildade handledare. Handledare skulle väljas av arbetslösa kvinnor och utbildas i speciella kurser.

Målgrupp: kvinnliga socialbidragstagare i åldern 26–54 år som av olika anledningar hamnat utanför det ordinarie arbetslivet.

Samverkanspartner: arbetsförmedlingen, försäkringskassan, arbetsmarknadsförvaltningen och lokala hälso- och sjukvården.

Informationskontoret

1) Servicestugan (medborgarkontoret) i Alby

Mål:

- minska avståndet mellan medborgare och servicegivare
- erbjuda samlad offentlig service under ett och samma tak
- öka servicesinsatser i tid och rum
- avdramatisera myndighetsfunktion
- öka samverkan mellan förvaltningar, föreningar och boende

Arbetsmetod:

– tydliggöra den typ av enkel och frekvent offentlig service som kan vara lämplig att lägga på servicestugor. Detta görs bland annat genom organisationsanalys

– fånga upp informationsbehov från de boende, föreningar och andra intressenter i området.

Utvärderingsmetod

Kapitel 3

I kommunens handlingsplan, som sammanfattats i första kapitlet, talas om olika utvärderingsnivåer. Självutvärderingar, externa utvärderingar för större projekt, helhetsutvärdering och utvärdering sedd ur nya synvinklar. Denna rapport utgör den tredje nivån: helhetsutvärdering.

Material

Denna helhetsutvärdering bygger på fem materialkategorier:

1) Skriftliga dokument som tecknar bakgrunden till satsningen: regeringens riktlinjer, kommunens handlingsplaner, Botkyrka kommuns brevväxling med regeringen och andra kommuner samt brevväxlingen mellan olika kommunala enheter, vidare protokoll, underlag från relevanta seminarier osv.

2) Självutvärderingar: utvärderingar och uppföljningar utförda av projektansvariga. De är av olika omfattning beroende på projektets komplexitet och utvärderarens kompetens och erfarenheter av utvärderingsarbete. Vissa självutvärderingar ger en rätt betydelsefull information om projektens olika dimensioner – målsättningar, metoder, process och måluppfyllelse – medan vissa andra nöjer sig med att meddela projektansvarigas tillfredsställelse. Självutvärderingarna har också skrivits utifrån olika tolkningar av vad det är som skall utvärderas. En del har betonat måluppfyllelsen, andra genomförandeprocessen. Några självutvärderingar saknas fortfarande.

3) Utvärderingar utförda av forskare på Mångkulturellt centrum. Dessa utvärderingar täcker projekt som av respektive förvaltning i samråd med Mångkulturellt centrum bedömts vara nytänkande och metodutvecklande. Projekten *Kraftsamling*¹ och *Kom-jobb* studerades av etnologen Fredrik Hertzberg; *Internationella klasser* av etnologen Riikka Norrbacka Landsberg och språkforskaren Monica Axelsson; *Mamma-barn* och *Familjecentralen* av etnologen Åsa Bringlöv; *Läxhjälp* av antropologen Mikael Hansson. En enskild utvärdering av *Sommarjobb* utförd av etnologen

1. Projektens namn ges här efter med kursiv stil. Med kommunens delsatsning menar jag motsvarande pengar som satsats av kommunen enligt regeringens riktlinjer.

Fredrik Hertzberg (SOU 1997: 61) och finansierad av Storstadskommittén ingår också i detta material. Dessa utvärderingar har olika perspektiv och olika betoningar, men är samtliga kvalitativa och, i första hand, processinriktade.

4) Mina egna intervjuer med projektansvariga och några andra involverade personer samt mina anteckningar från reguljära sammanträden för informationsutbyte på Mångkulturellt centrum, sammanträden mellan projektansvariga och projektrepresentanter, seminarier osv. Jag har dessutom besökt varje projekt minst en gång, med undantag för identiskt lika projekt – i sådana fall har ett eller två projekt besökts – och projekt som av projektansvariga bedömdes vara mindre lämpade att ta emot en extern besökare. Några kassettband och videofilmer som har dokumenterat ett projekt eller en del av ett projekt, eller som använts som utbildningsmaterial ingår också i denna kategori.

5) Publicerade erfarenheter från andra liknande projekt och min egen forskning om integrationsfrågor i Sverige.

6) Mina personliga erfarenheter i Sverige och erfarenheter som jag vunnit genom kontinuerliga kontakter med invandrare från olika länder.

Utvärderingens inriktning

Det finns två breda traditioner inom utvärderingsforskning: målinriktad och processinriktad. Den första traditionen strävar efter att analysera och bedöma hur långt uppsatta mål har förverkligats genom genomförandet av ett projekt. Även om målinriktad utvärdering inte är liktydig med kvantitativ utvärdering och processen själv kan vara föremål för målinriktad utvärdering, betraktas denna tradition ofta som en kvantitativt inriktad forskning. Målinriktad utvärdering försöker, i sin ideala form, mäta projektets påverkan på målgruppen genom att isolera den från alla andra effekter som kan härledas till andra närvarande faktorer. Denna utvärderingstradition strävar även – när så krävs – efter att jämföra effektiviteten hos olika konkurrerande projekt.

Processinriktad utvärdering fokuserar, i första hand, genomförandeförloppet; problematiserar målformuleringar, söker målkonflikter och deras effekt på genomförandet, analyserar intressegrupper och letar efter deras spår i genomförande och resultat, avslöjar hindrande och främjande faktorer osv. Grovt kan man säga att målinriktade utvärderingar ofta motsvarar kausala analyser, medan processinriktade utvärderingar är tolkande analyser (för en detaljerad diskussion om utvärderingsmetoder se Rossi 1993)

Det är meningslöst att diskutera vilken metod som är mest fruktbar. De två metoderna kompletterar varandra. Medan målinriktade utvärderingar ger en mer preciserad bild av det lyckade eller misslyckade med de genomförda åtgärderna, så öppnar processinriktade utvärderingar vad som inom sociologin brukar kallas den ”svarta lådan”; dvs fokuserar de mekanismer som leder till framgång eller misslyckande. Man skulle kunna säga att den ”ideala typen” av utvärdering är den som värderar ett projekts resultat med målinriktade metoder, samt letar efter mekanismer med processinriktade metoder.

Vilken metod som bör väljas för en viss utvärdering beror inte bara på utvärderarens vilja eller kompetens. Det beror också på projektets sammansättning och datainsamlingen. Målinriktade utvärderingar kräver centralstyrning av definitioner och datainsamling från första steget; utvärderarens närvaro i, och samarbete med, projekten är en nödvändig förutsättning för sådana utvärderingar. Dessutom måste projektets sammansättning passa för en målinriktad utvärdering. Om det handlar om ett stort projekt med väldefinierad målsättning och tydligt identifierbara variabler så kan man utvärdera måluppfyllelsen. Om det däremot handlar om flera små projekt med allmänna, oklara och växlande målformuleringar så är målinriktad utvärdering omöjlig.

I vårt fall har centralstyrning för planering och genomförande av projektaktiviteterna inte handlat om mer än en allmän samordning mellan dem. Målformuleringar och metod för genomförande har valts av varje enskild projektledare. Som vi har sett av de olika projektbeskrivningarna så består projekten av ett antal små och stora aktiviteter som alla har sina egna individuella målformuleringar, målgrupper och metoder. Detta gäller även de projekt som har samma mål och samma målgrupper. Jag kommer längre fram i texten visa att formuleringarna ofta är allmänna, oklara och, följaktligen, omätbara. Till detta kommer det faktum att vissa av projektens mål över huvud taget inte passar för måluppfyllelseutvärdering. Hur kan man till exempel bedöma ett projekt som *Inte bara ord* eller *Programserie för förskolebarn i lokal-TV*, vars långsiktiga mål gör att de bara kan utvärderas då man sett deras påverkan på kommande generationer.

Utöver detta har de externa utvärderarna inte varit delaktiga i projektens planering och genomförande från början. Det har inte heller funnits någon central koordination för utvärderingarna när det gäller utvärderingsmål, -metod och -definitioner. Mångkulturellt centrum har formulerat en mall för utvärderingar och självutvärderingar, men denna är för allmän för att kunna utgöra en ram som garanterar likartade utvärderingar. Utvärderarna från MC² är dessutom etnologer, antropologer och språkforskare som brukar använda kvalitativa metoder i sina forskningar.

Jag vill inte säga att brist på central styrning eller variationer i planering, genomförandemetoder, och utvärderingsinriktningar är negativa i sig själva. De är, tvärtom, förutsättningar för flexibilitet, nytänkande och metodutveckling, något som ofta inte är möjligt i centralstyrda projekt. Jag vill bara betona att med en sådan organisering, så kom det krav på måluppfyllelse- och effektutvärdering som formulerades i kommunens handlingsplan att bli för ambitiöst.

Med hänsyn till det som jag sagt ovan kommer denna helhetsutvärdering att bli, i första hand, en kvalitativ och processinriktad utvärdering: ett försök att hitta svårigheter och konflikter som kommer fram i planerings- och genomförandeprocessen av projekten och faktorer som ligger bakom dessa svårigheter och konflikter. Det betyder att vi inte kommer att kunna svara på frågan vilka mätbara effekter projekten haft på Botkyrka. Vi kommer inte heller kunna påvisa vilka andra möjliga projekt som skulle kunnat fungera effektivare än dem som faktiskt genomförts. Men det

2. MC kommer att användas som förkortning för Mångkulturellt centrum.

betyder inte att vissa intressanta siffror framkomna i vissa själv/utvärderingar inte ska presenteras.

Utvärderingens perspektiv

Även i kvalitativa utvärderingar kan man välja olika perspektiv beroende på möjligheter och förutsättningar. Man kan välja tjänstemännens perspektiv och begränsa sig till intervjuer med personer som har genomfört (eller genomfört) projekten. Man kan välja målgruppsperspektivet och ta upp deras bedömning av verksamheten. Man kan också fånga en helhetsbild genom att kombinera båda de involverade gruppernas perspektiv.

Som det kan förväntas, så utgör de självutvärderingar som gjorts subjektiva bedömningar av projektets process och resultat, dvs de är formulerade ur ett tjänstemannaperspektiv. På grund av ekonomiska och organisatoriska begränsningar har även forskarna på MC ofta valt tjänstemännens perspektiv. Det betyder att denna helhetsutvärdering oundvikligt kommer att återspegla, i första hand, olika tjänstemannaperspektiv.

Självklart har projektansvariga medvetet eller omedvetet ett intresse av en positiv presentation av det egna projektets genomförande och resultat. Koppling mellan intresse och utvärdering har en lång historia inom vetenskapsteorin, särskilt när det gäller vetenskapens objektivitet. I en studie av ett specifikt projekt skiljer Lena Gerholm (1985) mellan centralens (tjänstemännens) och lokalens (målgruppens) perspektiv med följande ord:

... selective perception and linguistic transformations were two moments in the social construction of reality that took place within the project ... the project managers saw only what they wanted or needed to see in order to be able to fulfill their tasks within the frame of the organisation. (s 187) ... the discrepancy between the two realities of the project, the local and the central, can be understood on the basis of the pragmatic interests of the people concerned. (s 188)

Lena Gerholms fall, beskrivet i ovanstående citat, kan vara ett extremfall. Men man kan trots allt inte förneka att tjänstemännens beskrivningar i vårt fall inte kommer att ge några exakta eller objektiva bilder av verksamheten. De måste kompletteras med forskning som fokuserar på målgruppens perspektiv³. Inom ramen som presenteras här finns det emellertid en kontroll för en sådan ensidig avspeglning. Vissa själv/utvärderingar har tagit in åtminstone delar av målgruppens bild. Det kan handla om direkta frågor ställda till målgruppen, i form av exempelvis intervjuer, eller om att man mer allmänt redovisar synpunkter och reaktioner på projektet. Som invandrare i Sverige, betraktar jag även mitt eget bidrag till analysen som en aspekt av målgruppens perspektiv.

Utvärderingens disposition

Helhetsutvärderingen kommer att byggas på de huvudbegrepp som återfinns i kommunens handlingsplan, samma begrepp vars betydelse betonas även i regeringens riktlinjer: lokal förankring, samverkan, nytänkande, metodutveckling och målpuppfyllelse. Den inleds med en kritisk analys av

3. Sådan forskning har också inletts vid MC. Ingrid Rambergs intervjustudie med deltagarna i ett språk- och arbetsmarknadsprojekt är ett exempel på detta, liksom René Leons intervjustudie av "Samling för Alby".

regeringens riktlinjer, kommunens handlingsplan, projektens organisation och målformuleringar.

Frågan om helhetsperspektiv tas inte upp som en separat diskussion i rapporten. Jag instämmer i Roger Anderssons skepticism i fråga om värdet av att alls använda detta begrepp i det här sammanhanget. Inte bara för dess motsättning, på kort sikt, med kravet på underifrån kommande initiativ, något som har betonats av Andersson (1997:15–16), men också för oklarheten vad gäller begreppets definition, både i regeringens riktlinjer och i kommunens handlingsplan. Om helhetsperspektiv handlar om mobilisering och samverkan mellan olika förvaltningar, organisationer och föreningar, som avses i regeringens riktlinjer och kommunens handlingsplan, så innefattas det i begreppet samverkan. Men om det handlar om att angripa olika aspekter av invandrades behov som hänvisas till i viss litteratur (se Petersson 1997:102–106; Axelsson 1998:64), så ingår det i frågan om lokal förankring.

Djupare sett finns det också en inbyggd motsägelse i begreppet helhetsperspektiv när det gäller samhällsliga frågor. Det bygger på en föreställning om konfliktfrihet som inte äger sin motsvarighet i verkligheten. Tvärtom, den sociala verkligheten har ofta inbyggda konflikter som drivande kraft. Det går inte att, för ett och samma syfte, mobilisera aktörer med motstridiga intressen; t ex arbetsgivare som konkurrerar med varandra eller arbetsgivare och arbetstagare på en kapitalistisk arbetsmarknad.

Den återstående delen av rapporten kommer att ha följande sammansättning: kapitel 4 diskuterar och kritiserar analysmodeller som tagits upp i regeringens riktlinjer, kommunens handlingsplan och projekten. Detta kapitel diskuterar också projektens operativa målformuleringar och projektens organisation. Kapitel 5 handlar om lokal förankring. Det försöker att visa hur invandrarnas behov återspeglas i projektens planering och genomförande, hur mycket invandrare själva har involverats, vilka som är hindren för lokal förankring och vad man kan göra för att öka den lokala förankringen. Det sjätte kapitlet diskuterar samverkan mellan olika institutioner, svårigheter och konflikter i samverkan, och åtgärder för att motverka konflikter. Detta kapitel tar också upp informationsspridning. Sjunde kapitlet analyserar metodutveckling och flexibilitet i projekten. Kapitel 8 presenterar vissa kvantitativa resultat som projekten resulterat i inom olika förvaltningar. Kapitel 9 ger en etnografisk beskrivning av en dag i ett arbetsmarknadsprojekt. Rapporten avslutas med en sammanfattning av utvärderingens resultat och ett förslag inför framtida satsningar.

Några allmänna anmärkningar:

1) När jag diskuterade materialet, pekade jag på att vissa självutvärderingar är innehållsrika och vissa innehållsfattiga. Fortfarande saknas självutvärderingar för några projekt. Utvärderingar utförda av professionella forskare på MC är, naturligtvis, mer omfattande än självutvärderingarna. Det betyder att inte alla projekt kommer att få samma, och förmodligen inte heller rättvist, utrymme i denna rapport. Vissa projekt kan vara viktigare i verkligheten än som återspeglas här. Tvärtom, vissa andra skulle egentligen inte tillmätas den betydelse som görs här. Denna orättvisa är

dock en risk som redan har accepterats av de projektansvariga som satsat mindre tid på utvärderingen.

2) Som påpekats tidigare utgör de Blommanpengar som använts i de genomförda projekten ofta bara en del – ibland en liten del – av dess finansiering. Eftersom det är omöjligt att isolera vilka delar som finansierats av vilka källor så kommer denna utvärdering att vara mycket mer än en utvärdering av projekt finansierade genom Blommansatsningen. Med hänsyn till det faktum att bidraget i vissa fall använts för att komplettera en budget drabbad av nedskärningar så är det inte överdrivet att säga att rapporten nästan är en utvärdering av en signifikant del av kommunens ordinarie verksamhet.

3) Denna helhetsutvärdering är inte någon utvärdering av varje enskilt projekt eller själv/utvärdering. Den är heller inte någon sammanfattning av själv/utvärderingarna. Den är istället en sammanställning av alla de olika utvärderingar som gjorts, kombinerad med mina egna bedömningar grundade på besök i de olika projekten samt intervjuer med inblandade personer. Den försöker att spåra och utvärdera inom de olika projekten, de krav som ställdes upp i kommunens handlingsplan: lokal förankring, samverkan, metodutveckling osv. Beroende på projektens vikt i respektive sammanhang dyker de upp i olika proportioner i olika kapitel. Ett projekt kommenteras mest i samband med lokal förankring, ett annat då det handlar om samverkan och ett tredje då jag skriver om metodutveckling.

4) Som en följd av utvärderingens uppläggning så blir helhetsutvärderingen i första hand beroende av själv/utvärderingarna. Som tidigare nämnts finns det stora skillnader vad gäller betoning, fokus och allmän informationsrikedom mellan de olika enskilda själv/utvärderingar jag haft att utgå ifrån. Detta får till följd att inte alla frågor kan besvaras på varje enskild punkt och att alla kapitel inte kan vara lika utförliga.